

Proč ve středověku slavili Vánoce?

Napište, proč podle vás dnes slavíme Vánoce?

Napište, proč podle vás obecně slavíme svátky. Zkuste napsat víc, než jen jeden důvod:

Přečtěte si text popisující Vánoce ve středověku (kolem 12. století). Čtení si můžete rozdělit ve skupině.

Podtrhněte jednou barvou **zvyky, které znáte**. Podtrhněte jinou barvou věci, které vás **překvapují** a nečekali byste je. Text je vytvořený na základě knihy Zdeňka Smetánky: *Legenda o Ostojevi*.¹

A) Charakteristickým rysem celého předvánočního období je stálé ubývání světla a narůstání tmy, tedy zákonitě i činnosti zlých sil, jejichž aktivita neobyčejně sílí. V takových dnech je třeba obzvláštní opatrnosti a je nezbytné vykonat i různá ochranná opatření: praskat bičem na dvoře, stavět různé zábrany a překážky před vstupem do chléva i domu. S ochranou souvisejí i četné občůzky masek, snad pozůstatek starých maskovaných průvodů. Mohlo by se zdát, že čas předvánoční byl časem hlučné zábavy. Není tomu tak. Církev měla zájem na klidu a vážnosti přípravy na největší křesťanský svátek, ale v původním pohanském základu té doby je cosi tísnivého. K ochranným krokům patří i akce působící na první pohled vesele; dělá se hluk, chová se nevázaně, užívá masek a všechn ten rej nám může připadat jako pouhá zábava. Povšimneme-li si detailů hlučných, strašidelných a bizarních občůzek, pochopíme, že spousta té zábavy má vlastně zlé síly zmást, odradit, oklamat nebo zahnat.

B) S Lucií přichází i „předvánoční“ úklid, čistota se stává ochrannou akcí. Je známo množství ochranných prostředků, z nich pravděpodobně nejrozšířenějším byl česnek. Nejen že se v ten kritický den hojně jedl, ale kreslily se jím kříže na obytném domě i na stájích. Česnek dostával i dobytek. Do dveří stáje se stavěly bariéry, třeba snop slámy, a nad dveřmi se věšely různé ochranné předměty. Hojně se i okušovalo a vykropovalo. Vsi obcházelí pastýři a vytrubovali proti strigám, hlavně na křižovatkách, neboť tuto nebezpečnou „zemi nikoho“ si zlé síly snadno přivlastňují. Ženy odložily přádeno, ale přesně nevíme, proč tak činily. Zákaz předení možná souvisí s uctíváním nějaké starší, předkřesťanské bytosti, ochrákyně domácích prací, na což by ukazovala i připomínka obětiny v podobě pohoštění, zanechaného v domě přes noc. Po Lucii zbývá ještě 12 dnů do Hodu Vánočního.

C) Vánoce jsou vrcholem ročního cyklu. Začínaly Narozením Krista 25. prosince a končily dnem Zjevení Páně, kterýžto svátek (6. ledna) známe dnes pod názvem Tří králů. Chybí Nový rok (1. ledna), neboť nový rok se v té době počítal od 25. prosince. Vánoční doba trvá 12 dní a tyto dny jsou ve věštbách předobrazem jednotlivých měsíců budoucího roku. Co se stane během dní ukazuje na to, co se stane během roku.

D) Ve Štědrý den se dbalo, aby nic nevybočilo z obvyklého řádu. Jakákoliv změna byla nebezpečná. Hospodář dělal jen nejnужnější věci. Mohl třeba zhotovit nový bič, což bude ku prospěchu stáda. Mohl také obejít usedlost a ochránit některá místa zelenou jedlovou větvíčkou nebo pichlavějším, ochranu zajišťujícím jalovcem. Taková větvíčka se mohla ocitnout na hnoji, nad dveřmi a samozřejmě i přímo v jizbě. Hospodyně se v ten den nejspíše soustřeďovala na kuchyni. Kdyby přišel někdo do domu si něco vypůjčit, nevyhověla by mu. V takový den je nebezpečné z domu něco vynášet. Podle toho, jak se pečivo povedlo, jak bylo vysoké, mohla hospodyně doufat nebo se obávat, že tak bude vypadat i příští sklizeň. Během pečení pamatovala na plodnost stromů, kterou podpořila i tím, že ruce od těsta na různých místech otírala o jejich kmeny. Musela být včas hotova. Péct na Štědrý den po poledni je nebezpečné.

E) Dalším prvkem je koleda. V původní podobě je závažným aktem, zajišťujícím prosperitu, a tak je ze strany příjemce odměňována darem. Podle starších představ vše, co člověk dělá ve sváteční dny, má důležitý význam. Sedlák, který může darovat něco ze svého přebytku, zajišťuje prostřednictvím daru vlastní přebytek i v budoucnosti. Na význam koledy ukazuje existence vánočního „polazníka“. Polazníkem je osoba, která jako první vstoupí do domu, tedy je prvním koledníkem. O Vánocích přináší zelenou jedlovou větvíčku. Nemá to být žena, a když se to stane, může to být zlé znamení. Má to být mladý chlapec, nebo mládenec, který ještě roste. Má být zdravý, a má přicházet odzdrava vsi nahoru.

F) V podvečer, ještě před první hvězdou, postlal člověk v uklizené jizbě hojně čerstvou slámou. Sláma byla spojena s budoucím chlebem a silou země, z níž vzroste. Večeře začínala s první hvězdou rozhovorem mezi hospodyní a hospodářem. Rozmlouvalo se obřadně o dostatku. Jeden z nich stál venku, druhý v jizbě a ptal se, co si jeho protějšek žádá v příštím roce: husy, slepice, berany... Je to vlastně další forma koledy. Již během podvečera probíhala řada pokusů o rozmanité věštby, jako třeba pozorování kvality jídla, oblohy nebo počasí. Společnou věštbou bylo rozkrojení jablka, které má značný magický význam.

G) K večeři obyvatel patřila kaše z obilí, pečivo, důležité byly i luštěniny a ořechy, neboť drobné luštěniny symbolizují získávání dostatku a ořechy představují spící život, který se v budoucnu probudí. Jako součást večeře se uplatnilo i ovoce, hodně medu, a také maso. Večeře symbolizovala budoucí dostatek příštího roku, takže nic nesmělo chybět. Od všeho dostane i dobytek, děti zanesou drobtý k zahrabání do zahrady a hospodář si jich možná uschová malou hromádku, aby je rozsypal na poli, nebo do první vyorané brázdy. Bez pohoštění v domě nemohli zůstat ani mrtví předci. Pokud je sedlák nepozval k večeři k prázdnému prostírání, pamatoval na ně odhozením kousku pečiva nebo ořechu do kouta jizby. Možná jim nechal něco z jídla na lavici nebo u ohně. Kousek chleba nebo něčeho jiného od večeře dostane i oheň. Protože středověký člověk byl křesťan a k tomu poddaný, byl povinen jít v noci do kostela, ale asi ani tato cesta nebyla prosta starších představ. Krátký obřad, jehož se účastnil, tvořil jen menší díl svátků. Spíše se zdá, že přecházel plynule z jedné víry do druhé, a ta zemědělská vyplňovala většinu jeho mysli.

Napište za skupinu odpovědi: Na středověkých Vánocích se nám...

...líbí:

...nelíbí:

Opravdu bychom nečekali...

Kdybychom měli zpátky zavést jeden zvyk, bylo by to...

Dnes děláme na Vánoce různé tradiční zvyky, jako krájení jablka nebo prostírání prázdného talíře, protože...

Podle nás postoj středověkého člověka nejlépe odpovídá tvrzení...

- Středověký člověk doopravdy není křesťan a křesťanství jen předstírá
- Středověký člověk nevidí rozpor mezi křesťanstvím a tím, co je podle jeho intuice nadpřirozeným fungováním světa
- Středověký člověk je sice křesťan, ale pro jistotu si stále záměrně ponechává pohanské magické rituály
- Něco jiného...

Závěrečná odpověď: Naproti od nás, středověký člověk slavil Vánoce a další svátky, protože...

Odpověď by měla obsahovat víc než jen jeden důvod. Každý uvedený důvod by měl být podložený nějakým konkrétním příkladem uvedeným v textu.

*Pokud jste hotovi, můžete navrhnout, co byste dali na **vánoční přáníčko**, kdybyste ho měli **vytvořit pro raně středověkého člověka**.*